

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนล่องแก่ง บ้านเขาหลัก อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง*

FACTORS AFFECTING THE SUCCESS OF OPERATION OF BANKHAOLAK RAFTS COMMUNITY ENTERPRISE IN MUEANG TRANG DISTRICT, TRANG PROVINCE

พัชรี ศรีนาวา¹, เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ² และ จินดา ขลิบทอง³

Patcharee Srinawa¹, Chalernsak Toomhirun² and Jinda khlibtong³

¹⁻³หลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกส่งเสริมการพัฒนาการเกษตร สาขาวิชา
เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

¹⁻³The Degree of Master Agriculture in Agricultural Extension and Development School of Agriculture and
Cooperatives, School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Corresponding Author's Email: swanggold3323@gmail.com

วันที่รับบทความ : 10 มกราคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ 16 กุมภาพันธ์ 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 18 กุมภาพันธ์ 2569

Received 10 January 2026; Revised 16 February 2569; Accepted 18 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกและสภาพการดำเนินงาน 2) ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงาน 3) ข้อเสนอแนะของการดำเนินงาน 4) การได้รับและความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงาน และ 5) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ประชากร คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร ปี 2560 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 108 ราย ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ

Citation:

* พชรี ศรีนาวา, เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ และ จินดา ขลิบทอง. (2569). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(2), 999-1012.

Patcharee Srinawa, Chalernsak Toomhirun and Jinda khlibtong. (2026). Factors Affecting The Success Of Operation Of Bankhaolak Rafts Community Enterprise In Mueang Trang District, Trang Province.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(2), 999-1012.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์การถดถอยพหุ และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 51.13 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมปลาย โดย 87.0% มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร มีรายได้เฉลี่ยจากอาชีพหลัก 70,537.04 บาทต่อปี และรายได้จากวิสาหกิจชุมชนเฉลี่ย 13,072.22 บาทต่อปี สมาชิกส่วนใหญ่ (63.0%) ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรหลักภายในชุมชน และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในตลาดภายในชุมชน โดยใช้ทุนส่วนตัวเป็นแหล่งเงินทุนหลัก 2) สมาชิกเห็นด้วยต่อปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนโดยภาพรวมในระดับมากที่สุด โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการมีส่วนร่วม 3) สมาชิกต้องการให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สนับสนุนด้านการพัฒนาทักษะองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม และการจัดการทุนและทรัพยากร 4) รายได้จากอาชีพหลัก มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 5) ควรดำเนินการให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานภายนอก

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก, ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ, แนวทางการส่งเสริม

Abstract

The objectives of this research were to study 1) general information of members and operational conditions of the community enterprise, 2) success factors of the community enterprise operation, 3) suggestions for the operation, 4) the receiving and needs for the extension of the community enterprise operation, and 5) to analyze the extension guidelines for the community enterprise operation. The population of this study was 147 members of the Bankhaolak Rafting Community Enterprise, who registered with the Department of Agricultural Extension in 2017. A sample size of 108 people was determined using the Taro Yamane formula with an error value of 0.05 through a simple random sampling method. Data were collected using an interview form and were

analyzed by using frequency distribution, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, T-test, correlation analysis, multiple regression analysis, and content analysis.

The results find 1) Most members of the community enterprise were male, with an average age of 51.13 years and an education level up to high school. A significant majority (87.0%) were farmers as their main occupation, earning an average of 70,537.04 Baht/year from it, and 13,072.22 Baht/year from the community enterprise. Most members (63.0%) utilized raw materials and resources primarily from within the community, and all members sold their products entirely within the local community market, using personal funds as the main source of capital. 2) Members agreed with the success factors of the community enterprise operation overall at the highest level, with the factor of 'Participation' having the highest average score. 3) Members requested that government agencies, private sectors, and related organizations provide support in knowledge and skill development, relevant materials and equipment for activities, and capital and resource management. 4) Income from the main occupation was found to significantly affect the success of the community enterprise operation at the statistically significant level of 0.05. and 5) The recommendation is to implement knowledge transfer regarding various aspects of community enterprise management, relying on the cooperation of government agencies, private sectors, and external organizations.

Keywords: Bankhaolak Rafts Community Enterprise, Factor affecting the success, Extension guideline

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยแสดงแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่องเนื่องจากศักยภาพด้านทำเลที่ตั้งที่โดดเด่นในการเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงความหลากหลายของทรัพยากร ทั้งด้านธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่

เป็นเอกลักษณ์ และอธยาศัยไมตรีของคนไทย รายได้จากการท่องเที่ยวจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยวโลก อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในระยะ 10 ปีข้างหน้ากำลังเปลี่ยนไปตามแนวโน้มโลก โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักยังคงเป็นกลุ่มเชิงวัฒนธรรม ทางทะเลและชายหาด และเพื่อการประชุม/นิทรรศการ เนื่องจากมีส่วนแบ่งตลาดเชิงมูลค่าสูง และมีแนวโน้มเดินทางในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564)

จังหวัดตรังเองได้ให้ความสำคัญกับการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาและส่งเสริมธุรกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชน และผู้ผลิตชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อมูล ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2564 จากสำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง พบว่ามีวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรทั้งสิ้นจำนวน 709 แห่ง แต่ในจำนวนนี้มีวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนทั้งหมด และวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่ก็ยังคงขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิก รวมถึงการบริหารจัดการการเงิน (สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง, 2564)

วิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำผุด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เป็นหนึ่งใน 709 แห่งนี้ ที่เริ่มจากการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ประสบปัญหาการบุกรุกทำลายป่า โดยมีการลาดตระเวนร่วมกันระหว่างผู้นำหมู่บ้าน ชูรักษาความปลอดภัย และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อเฝ้าระวังและป้องปราม ซึ่งความร่วมมือนี้ส่งผลให้ผืนป่ามีความสมบูรณ์ ปริมาณน้ำเพิ่มขึ้น เมื่อป่าต้นน้ำและแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ขึ้น ประกอบกับปัญหาในขณะนั้นที่ราคายางตกต่ำมาก จึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนด้วยการชักชวนชาวบ้านลงหุ้นดำเนินการและพัฒนาจนกลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวล่องแก่งบ้านเขาหลักในปัจจุบัน (CBT Thailand, 2564)

จากความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลักนี้ จึงเกิดคำถามว่า ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง" เพื่อให้ได้ข้อมูลปัญหาและแนวทางในการบริหารจัดการ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ภาครัฐสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบ

ความสำเร็จ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการวางแผนส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและ/หรือพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของสมาชิกและสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
4. เพื่อศึกษาการได้รับและความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
5. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน (ตัวแปรอิสระ) ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้จากอาชีพหลัก ระยะเวลาการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน รายได้จากวิสาหกิจชุมชน มีอย่างน้อย 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ล่องแก่งบ้านเขาหลัก อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อผลิตสินค้า/บริการ หรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสร้างรายได้และมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง โดยมีกฎหมายรองรับคือพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2562) ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนมี 7 ประการ เช่น ชุมชนเป็นเจ้าของ ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น มีการเรียนรู้ และมีเป้าหมายหลักคือการพึ่งตนเอง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานและวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2564) กิจการเหล่านี้มีความสำคัญในการสร้างงาน สร้างรายได้ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน โดยภาครัฐมีการส่งเสริมและพัฒนา 3 ระดับ ตั้งแต่การรวมกลุ่มและการจดทะเบียน (ปฐมภูมิ) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยี (ระดับสูงขึ้นไป) จนถึงการส่งเสริมเครือข่าย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานประกอบด้วยหลายด้าน เช่น ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกใน

การตัดสินใจและการปฏิบัติงาน ด้านผู้นำ ด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดการ (สุพาพร ลอยวัฒนกุล และคณะ, 2559) รวมถึงความสามารถทางการตลาดและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะนำไปสู่ความสำเร็จและการเติบโตของวิสาหกิจชุมชน

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและการพัฒนาการเกษตร

การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร (Agricultural Extension) คือกระบวนการสำคัญในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม ตลอดจนประสบการณ์ใหม่ ๆ ทางด้านการเกษตรไปสู่เกษตรกรและครอบครัว เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้และทักษะที่สามารถนำไปปฏิบัติและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้อย่างสูงสุด ซึ่งมีเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ขอบเขตของการส่งเสริมไม่ได้จำกัดแค่การพัฒนาผลผลิตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การตลาด การจัดการไร่นา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชนบท (พจนานุกรม, 2521 อ้างใน พงศ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์, 2560)

3. ข้อมูลวิสาหกิจล่องแก่งบ้านเขาหลัก ตำบลน้ำผุด อำเภอเมืองตรัง

วิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลักจดทะเบียนจัดตั้งเมื่อปี 2559 ภายใต้กลุ่มกิจการบริการประเภทท่องเที่ยว โดยมีนายสวัสดิ์ ขุนนุ้ย เป็นประธาน วิสาหกิจชุมชนนี้เกิดจากการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ประสบปัญหาการบุกรุกทำลายป่า โดยการลาดตระเวนร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ชุดรักษาความปลอดภัย และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อเฝ้าระวังและป้องปราม การอนุรักษ์นี้ทำให้ป่าต้นน้ำและปริมาณน้ำสมบูรณ์ขึ้น เมื่อประกอบกับช่วงเวลานั้นที่ราคายางตกต่ำมาก ชุมชนจึงริเริ่มหาทางช่วยชาวบ้านด้วยการลงหุ้นดำเนินการและพัฒนาการอนุรักษ์ให้กลายเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวล่องแก่งบ้านเขาหลักจนถึงปัจจุบันที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำผุด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองตรังไปทางทิศเหนือประมาณ 24 กิโลเมตร และราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนนี้มีคณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยว (ซึ่งมีรายชื่อปรากฏในต้นฉบับ) และมีกฎระเบียบ ข้อตกลงที่ชัดเจน เช่น สมาชิกต้องมีความสามัคคี ซื่อสัตย์ และมีการจัดสรรกำไรที่ระบุดีส่วนไว้ โดยมีการปันผลสมาชิกกลุ่ม 40%

สรุป วิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลักที่ก่อตั้งในปี 2559 เป็นตัวอย่างของกิจการที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองและสร้างรายได้จากการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นผ่านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดำเนินงานที่สำเร็จต้องอาศัยปัจจัยหลักตามทฤษฎีวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

1) การนำและการจัดการ ซึ่งเห็นได้จากการมีคณะกรรมการและกฎระเบียบที่เข้มแข็ง 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนกิจการตั้งแต่เริ่มต้น และ 3) การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการจากการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร (ซึ่งรวมถึงการพัฒนาชนบท) เพื่อพัฒนาคุณภาพบริการด้านการท่องเที่ยว การเข้าถึงช่องทางการส่งเสริม (บุคคล กลุ่ม และมวลชน) และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อให้กิจการสามารถเติบโตและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่ใช้สถิติเชิงปริมาณเป็นหัวใจหลักในการวิเคราะห์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง จำนวนรวมทั้งหมด 147 ราย กลุ่มตัวอย่างใช้การคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) จาก (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2563) โดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1973) โดยกำหนดระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 (Yamane 1973: 1088 อ้างถึงใน จินดา ขลิบทอง, 2564) ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 73.47 ของประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดดังนี้ โดยตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพการดำเนินงาน ตอนที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และตอนที่ 4 การได้รับและความต้องการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ตรวจสอบและให้ข้อแนะนำด้านความครอบคลุมและสำนวนภาษาที่ถูกต้อง ก่อนจะนำไปปรับปรุงแก้ไข จากนั้น จึงดำเนินการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability Consistency) โดยการนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบ (try-out) กับกลุ่มประชากรจำนวน 30 ราย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างหลัก ก่อนนำผลที่ได้มาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's

Alpha Coefficient) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ซึ่งผลปรากฏว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นในทุกตอนมีค่าสูง คือ ตอนที่ 2 ได้ 0.961, ตอนที่ 3 ได้ 0.986, และ ตอนที่ 4 ได้ 0.949 ซึ่งทุกค่ามากกว่า 0.7 ตามเกณฑ์การยอมรับสำหรับงานวิจัยเชิงสำรวจของ Jump, N. (1978) จึงสรุปได้ว่าแบบสัมภาษณ์มีความน่าเชื่อถือสูงและพร้อมนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประสานงานกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำอำเภอ เพื่อชี้แจงรายละเอียดการวิจัยและขอความร่วมมือในการนัดหมายเกษตรกรเพื่อเก็บข้อมูล

1. ชี้แจงรายละเอียดการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์และความสำคัญของงานวิจัยแก่เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ทุกข้อ และหากแบบสัมภาษณ์มีข้อมูลไม่สมบูรณ์สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนนำมาใช้
3. นำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยโปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของสมาชิกและสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลักส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 59.3) มีอายุเฉลี่ย 51.13 ปี โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 50-59 ปี (ร้อยละ 44.4) และส่วนมากมีการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 27.8) หรือมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 24.1) สมาชิกเกือบทั้งหมด ไม่มีตำแหน่งในชุมชน (ร้อยละ 88.9) คราวเรือนมีสมาชิกเฉลี่ย 3.37 คน และมีแรงงานเฉลี่ย 2.42 คน อาชีพหลักของสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรอย่างทั่วมหัน (ร้อยละ 87.0) โดยมีรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 70,537.04 บาทต่อปี สมาชิกส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มออมทรัพย์ (ร้อยละ 62.0) และกองทุน

หมู่บ้าน (ร้อยละ 59.3) ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมาเป็นระยะเวลาเฉลี่ย 3.21 ปี โดยกิจกรรมที่สมาชิกเข้าร่วมมากที่สุดคือการขายของฝาก/ของที่ระลึก (ร้อยละ 58.3) รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร (ร้อยละ 40.7) ซึ่งรายได้จากวิสาหกิจชุมชนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 13,072.22 บาทต่อคนต่อปี โดยสมาชิกส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.9) มีรายได้อยู่ในช่วง 2,000 - 14,999 บาทต่อคนต่อปี

สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ แหล่งที่มาของวัตถุดิบและทรัพยากรหลักในการดำเนินกิจกรรม พบว่า สมาชิก จำนวน 68 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.0 ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรหลักภายในชุมชน สมาชิก จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.9 ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรหลักภายนอกชุมชน และสมาชิก จำนวน 39 ราย คิดเป็นร้อยละ 36.1 ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรหลักทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตามลำดับแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ พบว่า จำหน่ายตลาดภายในชุมชน จำนวน 108 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือ ตลาดภายนอกชุมชน จำนวน 104 ราย คิดเป็นร้อยละ 96.3 ตลาดออนไลน์ จำนวน 69 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.9 และตลาดเฉพาะกิจ จำนวน 59 ราย คิดเป็นร้อยละ 54.6 ตามลำดับ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมภายใต้วิสาหกิจชุมชน พบว่า สมาชิกใช้ทุนส่วนตัวจำนวน 108 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือ กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 67 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.0 กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 64 ราย คิดเป็นร้อยละ 59.3 ธกส. จำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.8 ภาครัฐสนับสนุน จำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.4 และภาคเอกชนสนับสนุน จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 1 แสดงผลสรุปปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบน	แปลผล	อันดับ
		มาตรฐาน		
ด้านผู้นำ	4.35	0.233	มากที่สุด	4
ด้านการบริหารจัดการ	4.41	0.221	มากที่สุด	3
ด้านเงินทุนและการบัญชี	4.24	0.293	มากที่สุด	6
ด้านสวัสดิการสมาชิกและชุมชน	4.21	0.267	มากที่สุด	7
ด้านการตลาด	4.30	0.318	มากที่สุด	5
ด้านการผลิต (การจัดการสินค้าหรือบริการ)	4.46	0.375	มากที่สุด	2

ด้านการจัดการความรู้ ข้อมูล และเครือข่าย	4.08	0.415	มาก	8
ด้านการมีส่วนร่วม	4.63	0.243	มากที่สุด	1
ค่าเฉลี่ย	4.34	0.296	มากที่สุด	

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด, 1.81 – 2.60 = น้อย, 2.61 – 3.40 = ปานกลาง, 3.41 – 4.20 = มาก, 4.21 – 5.00 = มากที่สุด

ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเห็นด้วยต่อปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.34)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

1) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรเข้าไปสนับสนุน ทั้งทางด้านการพัฒนาทักษะองค์ความรู้ในการดำเนินกิจกรรม การพัฒนาต่อยอด การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์บางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม

2) วิสาหกิจชุมชนควรมีการศึกษาช่องทางการตลาด การจำหน่ายสินค้าหรือบริการใหม่ ๆ ให้มากขึ้น

3) หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรให้การส่งเสริมเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อขยายกลุ่มลูกค้าจากฐานลูกค้าเดิมที่มีอยู่แล้ว

4) วิสาหกิจชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการในช่องทางต่าง ๆ ให้หลากหลายขึ้น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษาการได้รับและความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

โดยภาพรวม สมาชิกวิสาหกิจชุมชนลองแก้งบ้านเขาหลักมีระดับการได้รับความรู้ในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง (2.96) แต่มีความต้องการความรู้ในการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก (4.09) โดยสมาชิกได้รับความรู้ด้านการมีส่วนร่วมมากที่สุด (4.03) ในขณะที่ได้รับความรู้ด้านการบริหารจัดการน้อยที่สุด (2.11) อย่างไรก็ตาม ความต้องการความรู้สูงสุดของสมาชิกคือด้านเงินทุนและการบัญชี (4.35) รองลงมาคือด้านการบริหารจัดการ (4.27) และด้านสวัสดิการสมาชิก/ชุมชน กับด้านการตลาด (เท่ากันที่ 4.24) แสดงให้เห็นถึงช่องว่างขนาดใหญ่ระหว่างสิ่งที่ได้รับกับสิ่งที่ต้องการในประเด็นด้านการจัดการธุรกิจและการเงิน

สำหรับความต้องการช่องทางและวิธีการส่งเสริม สมาชิกต้องการช่องทางที่เน้นการปฏิบัติและการแสดงผลสูงสุด โดยต้องการการสนับสนุนผ่านการประกวด นิทรรศการ ออกร้าน

มากที่สุด (4.59) รองลงมาคือการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/เอกชน/ผู้นำชุมชน (4.41) ส่วนรูปแบบ/วิธีการส่งเสริมที่ต้องการมากที่สุดคือการเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ (4.51) และการฝึกอบรม/ศึกษาดูงาน (4.34) ในทางตรงกันข้าม สมาชิกมีความต้องการใช้วิทยุกระจายเสียง และการติดต่อทางโทรศัพท์ในการส่งเสริมน้อยที่สุด

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 5 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน

1) นักส่งเสริม (ภาครัฐ/เอกชน) ควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ คำแนะนำในทุกด้านที่จำเป็น (เช่น ผู้นำ การบริหาร การเงิน การตลาด การผลิต การจัดการความรู้ และเทคโนโลยี) โดยใช้วิธีที่เหมาะสม เช่น การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และสาธิต ร่วมกับการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2) วิสาหกิจชุมชน มีบทบาทในการร่วมมือกับนักส่งเสริมเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองใน 8 ด้านหลัก (ผู้นำ การบริหารจัดการ การเงิน/บัญชี สวัสดิการ การตลาด การผลิต การจัดการความรู้ และการมีส่วนร่วม)

3) หน่วยงานภายนอก (ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา การเงิน) มีหน้าที่สนับสนุนด้าน ทุนงบประมาณ ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และองค์ความรู้อื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งและทันต่อสถานการณ์

อภิปรายผล

ข้อมูลทั่วไป จากข้อค้นพบในการวิจัย พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 59.3 สมาชิกมีอายุเฉลี่ย 51.13 ปี ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 50 - 59 ปี สอดคล้องกับขนาด ทับครุฑ (2564) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตรังเพื่อเพิ่มโอกาสความสำเร็จ พบว่า สมาชิกร้อยละ 53.5 เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่อายุ 50-60 ปี สมาชิกวิสาหกิจชุมชนลองแก่งบ้านเขาหลัก ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เช่นเดียวกับ ศราวุฒิ ครุฑศิริ และคณะ (2563) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนชนตำบลห้วยเหนียว อำเภอกำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนโดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 26

ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จากการศึกษา พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความคิดเห็นต่อปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนใน

ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จมากที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึงการที่สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน กำหนดทิศทาง การบริหารงาน รวมถึงการติดตามและประเมินผล รองลงมาคือปัจจัยด้านการผลิต การบริหารจัดการ ผู้นำ การตลาด เงินทุนและการบัญชี สวัสดิการสมาชิกและชุมชน และด้านการจัดการความรู้ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฐิตินันท์ หรั่งยิ้ม และคณะ (2560) ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วยด้านการผลิต ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการ ด้านการตลาด และด้านผู้นำ

การได้รับความรู้และความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

การได้รับความรู้และความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน จากข้อค้นพบในการวิจัย พบว่า สมาชิกได้รับความรู้ในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางมีความต้องการความรู้ในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ประกอบไปด้วยความรู้ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการผลิต (สินค้าหรือบริการ) ด้านการจัดการความรู้ ข้อมูล และเครือข่าย ด้านการตลาด ด้านเงินทุนและการบัญชี ด้านสวัสดิการสมาชิกและชุมชน ด้านการเป็นผู้นำ และด้านการบริหารจัดการ สอดคล้องกับ ฌฐนิชา ประสาทเขตวิทย์ และคณะ (2562) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความต่อเนื่องของวิสาหกิจชุมชนในตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า ตัวแทนกลุ่มส่วนใหญ่ร้อยละ 79 มีความรู้ทั่วไปเรื่องวิสาหกิจชุมชนในระดับปานกลาง

ช่องทาง สื่อ รูปแบบ วิธีการ ในการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จากข้อค้นพบในการวิจัย พบว่า ช่องทางและสื่อ ที่สมาชิกมีความต้องการมากที่สุด คือ การประกวด นิทรรศการ ออกกำลังกาย ซึ่งเป็นรูปแบบของตลาดกิจกรรมในการประชาสัมพันธ์ รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/เอกชน/ประชาชน ผู้นำชุมชน ฯลฯ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ไลน์ ฯลฯ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โปสเตอร์ วารสาร โทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียง ผ่านรูปแบบและวิธีการส่งเสริมโดยการเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ รองลงมา คือ การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การสาธิต และการติดต่อทางโทรศัพท์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าทันสมัย ผู้คนสามารถเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายและสะดวกขึ้น ช่องทางหรือสื่อที่ต้องการจึงเป็นการศึกษาด้วยตนเองให้เห็นศักยภาพ การนำเสนอจุดเด่น ที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ด้วยการสัมผัส รูป รส กลิ่นเสียง ผ่านผู้ประกอบการตัวจริง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรสูงอายุเพศชายที่ใช้ทุนและทรัพยากรภายในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมและมีรายได้เสริมจากวิสาหกิจฯ ในระดับต่ำ ปัจจัยความสำเร็จที่สมาชิกเห็นว่าสำคัญที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการที่เน้นความโปร่งใสและรับผิดชอบต่อกู้ค้า อย่างไรก็ตาม สมาชิกได้รับความรู้ในการดำเนินงานในระดับปานกลาง แต่มีความต้องการความรู้ในระดับมาก โดยเฉพาะด้าน เงินทุน/การบัญชี และการบริหารจัดการ ซึ่งตรงข้ามกับสิ่งที่ได้รับน้อยที่สุด ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยประกอบด้วย 1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1.1 ควรบริหารจัดการประชุมหารือกับทุกภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นปัญหาการดำเนินงานในระดับสูงที่สุด 1.2 เจ้าหน้าที่หรือนักส่งเสริมควรปรับวิธีการทำงานโดยเน้นการเยี่ยมเยียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อถ่ายทอดความรู้และทักษะที่จำเป็นอย่างมีประสิทธิภาพและตรงบริบทที่สุด และ 2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 2.1 ควรขยายการศึกษาปัจจัยความสำเร็จไปยังวิสาหกิจชุมชนอื่นที่มีกิจกรรมหลากหลายในจังหวัดจริง เพื่อค้นหาแนวทางส่งเสริมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน และ 2.2 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จระหว่างวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมและบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อกำหนดรูปแบบการส่งเสริมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กว้างขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *คู่มือนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิเวศธรรมดาการพิมพ์.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). *องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2568 จาก https://smce.doae.go.th/faq/show.php?faq_id=97
- ฐิตินันท์ หรั่งยิ้ม และคณะ. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวฮางอกบ้านโคกสว่าง จังหวัดสกลนคร. *วารสารศิลปศาสตร์ และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 4(6), 56-57.

- ณัฐนิชา ประสาทเขตวิทย์ และคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อความต่อเนื่องของวิสาหกิจชุมชนในตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. *แก่นเกษตร*, 47 (ฉบับพิเศษ 1), 441-446
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (2560). แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (หน่วยที่ 4, น. 1-72)*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศราวุฒิ ครุฑศิริ นรินทร์ ยิ่งยวด และอภิชาติ ใจอารีย์. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนชนตำบลห้วยเหนียว อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี. *Journal of Politics and Governance*, 12(1), 149-166
- สุภาพร ลอยวัฒนกุล และคณะ. (2559). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา. *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 5 ประจำปี 2559*. ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ. 2560 - 2564)*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=index>
- สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง. (2564). *ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดตรัง*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2568 จาก <http://www.trang.doae.go.th/>
- CBT Thailand. (2564). *วิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2568 จาก <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/community/content/71/>
- Jump, N. (1978). *Psychometric Theory (2nd ed)*. New York : McGraw Hill.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis*. 3rd ed. New York : Harper International Edition.